

VADÁSZOK ÉS PECÉREK A MAGYAR KIRÁLYI UDVARBAN

BÓDINÉ BELIZNAI KINGA

Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

BÓDINÉ DR. BELIZNAI KINGA

AZ ELTE MAGYAR ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI TANSZÉKÉNEK TANSZÉKVEZETŐ

HABILITÁLT EGYETEMI DOCENSE

BELIZNAI.KINGA@AJK.ELTE.HU

2023. január 30.

A nagy erdőterületeket királyi uradalmakká, erdőispánságokká szervezték. Itt folyt az erdőgazdálkodás, amelyben a főszerepet a vadászat játszotta. Vadászni már Szent István is szeretett, de „fáradhatatlan vadász” hírében állt Álmos herceg is, akinek bátyja, Könyves Kálmán „ügyes, harapós és fürge kutyákat kerestetett mindenfelé”, hogy testvére kedvében járjon.¹ Amikor III. Béla 1189. június 4-én I. Frigyes német-római császárt Esztergomban fogadta, onnan ezer lovassal Budára kísérte, és vendégeivel négy napig vadászott a vidék erdőiben.²

Királyaink kedvelt vadászhelei közé tartozott a Bakony és a Vértes, a Csepel-sziget, a budai hegyek. Mátyás király vadaskertetet alapított a János-hegy környékén, amely még I. Ferdinánd uralkodása idején is létezett. Lamberg Kristóf fővadászmester jelentése szerint 18 vadászó, 2 szarvas és 3 szarvastehén volt benne.³

A királyi erdőgazdálkodás szervezete és a vadászszervezet szoros összefüggésben állt egymással. Az azonos foglalkozást végzők külön telepeken laktak, egységes szervezetben.⁴ A királyi vadászszervezet élén a királyi vadászispán állt, aki a királyi vadászokat (bölényvadászok, solymászok, pecérek, nyúl-fogók, nyestfogók, hodászok, madarászok, hálóvivők stb.) irányította.

Forrásaink főként a németi, horhi, csepeli és szentgáli lakosokat említik vadászokként. Legtovább a Veszprém vármegyei szentgáliak maradtak fenn, akik a nemesség soraiba való felvételüket követően is egészen 1848-ig megtartották a királyi vadászok címet.⁵ Szabadalomlevelet 1328-ban I. Károlytól kaptak Csepely lakosaival együtt: földjeiket nem lehetett eladományozni, csak a király bírászkodhatott felettük, és vámot sem kellett fizetniük.⁶

A vadászok ispánja feltehetőleg országos méltóság volt, és nem volt más, mint a királyi erdőket is igazgató megyésispán, aki fizetségül a megye bevételeinek egyharmadát kapta szolgálataiért. Helyettese is volt, és minden tíz vadász élén a tizedes.⁷ A királyi vármegye felbomlásával a különféle vadászoknak külön ispánjuk lett, saját falvaikban éltek tíz- és száznagyaik irányítása alatt.⁸

A királyi vadászok a királlyal együtt kiszálltak a nemesek birtokaira, ahol vadat űztek, vadat ejtettek és azt saját céljaikra használták fel. Bár a nemesség ősi joga szerint, nemes ember birtokán idegen – még ha nemes is – csak mint vendég vadászhatott, ez a vadászokat nem igazán tartotta vissza.

A 13. század elején egyre több panasz érkezett a királyhoz. A helyzet II. András uralkodása idején vált igazán súlyossá. 1219-ben a királyi udvar Pozsonyban időzött. A királyi vadászok lóháton lovászokkal, pecérekkel és solymászokkal portyáztak a környékbeli falvakban, a nemesi birtokokon a nemesek megkérdezése nélkül vadásztak, a zsákmányt pedig a pozsonyi piacon értékesítették. A legjelentősebb kár Miklós ispánt érte, akinek vadban gazdag birtokát különösen kedvelték. Miklós többször is panaszt tett a királyi udvarnál, eredménytelenül. Jobb híján fegyvereseivel igyekezett visszariasztani a vadászokat. Egy ilyen kiszállás alkalmával azonban két királyi vadászt, egy pecért és két solymárt öltek meg az ispán emberei.⁹ Historikus szerint, bár ez az erőszakos cselekmény nagy riadalmat keltett az udvarban, a kérdés mégsem nyert orvoslást. Sőt a helyzet egyre komolyabbra fordult, mivel ezentúl a király csatlósokat és fegyvereseiket is magával vitt a vadászatra bizton-

sága érdekében. Ezek az események is közrejátszhattak abban, hogy az Aranybulla törvénybe iktatta, hogy „a lovászok, pecézérek [ebfalkárok] és solymárok ne merészeljének a nemesek falvaiban megszállni”, ami 1231-ben megerősítésre került: „A nemesek falvaik és házaikba hívatlanul sem mi, sem lovászaink, solymáraink, pecézereink, kocsisaink be szállni nem fogunk és nem fognak, ha ez azonban véletlenül megtörténik a tett költségeket igazságos becs szerint megtérítendjük.”¹⁰

A pecér (kutyapecér) szó szűkebb értelemben azt az urasági udvari szolgát jelentette, akinek a legfontosabb feladata a vadászebek felügyelete, idomítása, vezetése, élelmezése stb. volt, tágabb értelemben pedig arra a személyre utal, aki a vadászkutyákat „különös kedveli” és azokkal „bíbelődni szeret”.¹¹ Ebfalkárokról, pecézerekről (peszézerekről), ebpecézerekről, vizslameszterekről, szlávosan besznekekről okleveleink gyakran megemlékeznek. Erdélyben a pecéereket a nemesek kizárólag cigány jobbagyaik közül választották.¹² Pecérek laktak többek között a Baranya vármegyei Nyárádon, illetve

a Szepes vármegyei Hunfalva mellett. Mátyás király a Budától délre fekvő Tétény melletti erdős dombokon pecéerei és vadászkutyái számára lakást építtetett, amelyet Kutyavárnak neveztek.¹³

A pecérek kötelessége volt a vadászatot irányítani a kopóhajtást és kitarótan kürtölni, esténként a kopókat egybekürtölni és megetetni. A feladatok közé tartozott még „agarászaton pár agárral lest állva, ezeket a kibukkanó vadra alkalmas pillanatban rábocsájtani azután [...] mindaddig nyargalni, míg a [...] vadat biztonságba nem helyezhették.” Mindezt gyalog, hátukon többnapos élelemmel teli tarisznyával.¹⁴ Amikor nem vadásztak, akkor a vadászkutyák felügyeletén kívül fát hasogattak, segídekneznük kellett a pezsenyestűsnél, mosogatni az ebédek és vacsorák után, sertést hizlalni és télire gyümölcsöt aszalni.

Bár a pecérek állása számított a legalárendeltebbnek, urán kívül senkitől nem kellett parancsot elfogadnia és „függést nem ismert”. Ez a függetlenség a pecéerekre „oly csáberővel hatott”, hogy állásukat csak akkor hagy-

ták el, ha megöregedtek, megsebesültek vagy „ambíciójuk” sérült. A források szerint ugyanis a pecér „a neveltségig aristokratikus ambíciót fejtett ki”, amely a nagyon egyenes tartásban, a fej magasan hordásában, handabandázásban, sebes beszédben, feszes taglejtésben és még a hang „csínján” kiejtésében nyilvánult meg.¹⁵ 1293. május 12-én III. András a somogyi királyi pecéereknek adott kiváltságot: évente csak hat, szepesi mértékkel mért arany márkát kellett fizetniük, nem tartoztak a szepesi gróf bírósága alá, és a szepesi szász jog volt érvényes rájuk. A király egyúttal birtokaik határát is kijelölte.¹⁶ Egy 1270-ben kelt okirat szerint, V. István uralkodása idején Tokaj városa a királyi pecéerek birtoka volt.¹⁷

Thököly Imre vadász mestere három lovas pecért, három lovas agárhordót, egy gyalogos agárgondviselőt, hat gyalog pecért és öt vadászt irányított.¹⁸ Thököly udvarában a vadászok, a pecéerek és a madarászok zöld posztóból készült köntöst és fehér báránybőrbelésű zöld mentét kaptak ruházatul.¹⁹

Hivatkozások:

¹ Császár Mihály: A magyar művelődés a XV. században Antonio Bonfini *Rerum Hungaricarum Decades*-ének alapján. Budapest, 1902. Stephaneum, 49. p.

² Hatos Gusztáv: Adatok a hazai vadászat régibb történetéhez. *Vadász- és Verseny-lap*, 1871. 37. sz. 239. p.

³ Egy öreg vadász: Vadászatunk története és jogfejlődése. *Vadász-lap*, 1910. 12. sz. 155-156. p.

⁴ Csőre Pál: A magyar erdőgazdálkodás története. Középkor. Budapest, 1980. Akadémiai Kiadó, 140. p.

⁵ Nagy Géza: Vadászat. In 1896-iki Ezredéves Országos Kiállítás. A történelmi főcsoport hivatalos katalógusa. III. füzet. Ósfoglalkozások. Budapest, 1896. „Kosmos” Műintézet, 16. p.

⁶ Tagányi Károly (szerk.): Magyar erdészeti oklevéltár. I. kötet. 1015-1742. Budapest, 1896. Országos Erdészeti Egyesület, 19. p.

⁷ Nagy 1896. 15. p.

⁸ Tagányi 1896. X. p.

⁹ Historikus [Révész Mihály]: Királyi vadászok megrendszabályozása. *Vadász-lap*, 1911. 17. sz. 220. p.

¹⁰ Marczali Henrik (szerk.): A magyar történet kútfőinek kézikönyve. Budapest, 1901. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. kiadása, 138. p.

¹¹ Czuczor Gergely – Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. III. kötet. Pest, 1865. Emich Gusztáv Magyar Akadémiai Nyomdász, 1222.

¹² Szalay Béla: Czigánytörténeti adatok. *Ethnographia*, 1914. 2. sz. 92. p.

¹³ Hatos Gusztáv: Adatok a hazai vadászat régibb történetéhez. *Vadász- és Verseny-lap*, 1872. 20. sz. 157. p.

¹⁴ Újfalvi Sándor: Erdélyi vadászatok és vadak. In Hazai és külföldi vadászarajzok. Budapest, 1882. Atheneum R. Társ. Kiadása, 305-306. p.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Oklevéltár a gróf Csáky család történetéhez. I. kötet. Oklevelek 1229-1499. Budapest, 1919. Stephaneum Nyomda R. T. 22. p.

¹⁷ Zemplén vármegye községei. In Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye. Budapest, 1905. Országos Monográfia Társaság, 124. p.

¹⁸ Sánta Ákos: Fejedelmi halali. Az erdélyi fejedelmek vadászatai. In Horn Ildikó – Laczházi Gyula (szerk.): Reformerek vagy lázadók? Bethlen Miklós és kora. Budapest, 2020. L'Harmattan Kiadó, 387. p.

¹⁹ Bruckner Győző: Thököly Imre késmárki udvartartása. In Förster Jenő (szerk.): Közlemények Szepes vármegye múltjából. Lőcse, 1914. Szepesmegyei Történelmi Társulat, 16. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Strobl Alajos: Mátyás király vadászatán. Mátyás kútja (Budai vár) https://pestbuda.hu/gallery/2020_09/Matyas%20kútja/DSC05821.jpg 2023.01.10.

2. oldal, felül: Középkori vadászat. Phébus, Gaston: *Livre de la chasse. Folio 93r.* <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52505055c/f189.highres> 2023.01.10.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségvonalat eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Bódiné Beliznai Kinga: Vadászok és pecérek a magyar királyi udvarban. In: **JOG.történet.** Az MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja. 2023. január 30. mtajogtortenet.elte.hu/blog/beliznai-kinga-vadaszok